

H. Smarzyński

Z ZAGADNIENIŃ METODYKI PRAC KONTROLNYCH Z PEDAGOGIKI
NA WYDZIALE ZAOCZNYM WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ
W KRAKOWIE

Pedagogika jako przedmiot nauczania w Wyższej Szkole Pedagogicznej stanowi podstawowe ogniwo w zawodowym przygotowaniu studentów do ich przyszłej świadomej i twórczej pracy w szkole Polskiej Ludowej.

Program pedagogiki w Wyższej Szkole Pedagogicznej realizuje się przez wykłady, ćwiczenia, praktykę pedagogiczną oraz samodzielną pracę studenta.

W studiach zaocznych spośród powyższych czterech czynników studiów pedagogiki na plan pierwszy wysuwa się samodzielną pracę studenta w powiązaniu z praktyką pedagogiczną w szkole. Funkcję pomocniczą spełniają natomiast wykłady i ćwiczenia pedagogiczne w sesji naocznej letniej i zimowej, kiedy to wprowadza się studenta w problematykę naukową podstawową, a zarazem przygotowuje się do samodzielnej pracy na okres zaoczny.

Istotą więc studiów zaocznych pedagogiki na Wyższej Szkole Pedagogicznej jest w pierwszym rzędzie kierowana i kontrolowana praca samokształceniowa słuchacza w oparciu o literaturę pedagogiczną, zarówno monograficzną, jak i czasopisma pedagogiczne w powiązaniu z własną praktyką pedagogiczną i dydaktyczną w szkole. Z tych też założeń dydaktycznych wypływają z kolei postulaty w zakresie metodyki nauki pedagogiki na studiach zaocznych w Wyższej Szkole Pedagogicznej na II względnie III roku studiów.

Punktem wyjściowym dla nauki pedagogiki na studiach zaocznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej jest sesja naoczna letnia, na której w ramach kilkunastu godzin wykładów i ćwiczeń, wprowadza się słuchaczy w wybrane zagadnienia zasad-

nicza i węzłowe z pedagogiki i przygotowuje się ich jednocześnie do samodzielnej pracy i umiejętnego korzystania zarówno z literatury naukowej teoretycznej, jak i jednocześnie z praktyki pedagogicznej i dydaktycznej w szkole.

Zgodnie z powyższymi postulatami metodycznymi w czasie ostatniej sesji naocznej letniej wykłady z pedagogiki objęły następujące zagadnienia kluczowe:

- 1/ Proces nauczania.
- 2/ Istota wykształcenia.
- 3/ Zasady nauczania ze szczególnym uwzględnieniem zasady pogłębienia oraz świadomości i aktywności.
- 4/ Wybrane zagadnienia wychowania kolektywnego (ze specjalnym uwzględnieniem funkcji wychowawczej samorządu klasowego i szkolnego, organizacji harcerskiej i ZMP).
- 5/ Praca pozalekcyjna i pozaszkolna.
- 6/ Autorytet wychowawczy.
- 7/ Wycnowanie estetyczne.

Przez wprowadzenie w trudniejszą a zarazem węzłową problematykę pedagogiczną w wykładach i ćwiczeniach doprowadzało się do rozbudzenia u słuchaczy zainteresowań i uświadomienia potrzeby głębszego podejścia do zagadnień pedagogicznych, teoretycznych na drodze dalszego samokształcenia. Wykłady z pedagogiki na sesji naocznej - postawione na należytych poziomach naukowym i metodycznym - mają wzbudzić zapał do studiowania tego przedmiotu. W okresie wykładów z pedagogiki profesor winien być w ścisłym kontakcie naukowym ze słuchaczami przez zorganizowanie konsultacji pedagogicznych, przygotowujących do samodzielnej pracy samokształceniowej.

Nawiązanie ze strony wykładowcy pedagogiki żywego kontaktu naukowego ze słuchaczami w czasie sesji naocznej winno być umiejętnie podtrzymywane w ciągu całego okresu zaocznego - jesienno-zimowego i wiosennego przez odpowiednio zaplanowane i kierowane prace kontrolne, oparte na postulacie należytego poziomu teoretycznego i naukowego, w powiązaniu z praktyką pedagogiczną i dydaktyczną w szkole, w której słuchacz studiów zaocznych pracuje.

W ten sposób będzie on miał możliwość nie tylko studiowania pełnego, teoretycznego i zdobywania realnej wiedzy w powiązaniu z rzeczywistością życia szkolnego, ale jednocześnie będzie stale pogłębiał swą postawę pedagogiczną i dydaktyczną w pracy szkolnej, a zarazem będzie na tej drodze osiągał lepsze wyniki nauczania i będzie budził zainteresowania naukowe wśród własnych kolegów - nauczycieli w szkole.

Tematy prac kontrolnych mają być tak sformułowane, aby zmuszały słuchacza do pełnego opanowania materiału naukowego, przypadającego na dany okres i jednoczesnego wykorzystania materiału z własnej praktyki pedagogicznej i dydaktycznej w szkole.

Przykładem tak pomyślanych prac kontrolnych mogą być prace na następujące tematy:

- 1/ Jak pobudzam uczniów do aktywnego udziału w procesie nauczania.
- 2/ Jak realizuję nauczanie politechniczne w zakresie mojej specjalizacji.
- 3/ Praca wychowawcy klasowego ze szczególnym uwzględnieniem zadań wychowania kolektywnego w oparciu o doświadczenia własne.
- 4/ Jak przeprowadza się zajęcia pozalekcyjne w szkole, w której pracuję.

Tematy prac kontrolnych nie mogą być jednak powtarzaniem rozdziałów tytułowych z podręcznika lub z lektur monograficznych, aby nie dawały sposobności do przepisywania lub zbyt łatwego rozwiązania zadania. Muszą one być tak nieszablonowo sformułowane, ażeby zmuszały piszącego do jak najbardziej samodzielnego wysiłku umysłowego.

Nie wystarczy też podać tylko właściwie sformułowane tematy na prace kontrolne, ale przy każdym temacie winna mieć należyte miejsce właściwa, metodycznie podana instrukcja interpretująca rozumienie tematu i jego postulatu oraz szczegółowa instrukcja bibliograficzna, z podaniem nie tylko autora, tytułu dzieła, ale również stron, na których się dany tekst znajduje.

Instrukcja nie powinna być zbyt ogólna, ponieważ nie jest wtedy dość operatywna, a z drugiej strony nie powinna być szczegółowa, aby nie pozbawić piszącego samodzielności wypowiedzi. Instrukcja winna być pewnego rodzaju propozycją, a nie wzorcem do niewolniczego rozwinięcia i o tym piszący powinien być poinformowany.

Dla zilustrowania tych postulatów metodycznych podaję poniżej cztery przykłady instrukcji do czterech wyżej wymienionych tematów prac kontrolnych z pedagogiki w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie z roku akademickiego 1955/56:

1. Przy pracy kontrolnej z pedagogiki na temat: "Jak pobudzam uczniów do aktywnego udziału w procesie nauczania" w instrukcji zwraca się uwagę słuchacza na to, że temat ten wiąże się ściśle z zasadą dydaktyczną "świadomego i aktywnego udziału uczniów w procesie nauczania" i wobec tego, chcąc opracować to zagadnienie, trzeba starać się najpierw o pogłębienie podstaw teoretycznych tej zasady. Słuchacz winien w pełni uświadomić sobie, że punktem wyjściowym aktywności uczniów w procesie nauczania są spostrzeżenia i na nich oparte wyobrażenia, a dopiero w oparciu o nie kształtuje się właściwa aktywność świadomości u uczniów w formie operacji logicznego myślenia - tworzenia pojęć, sądów i wnioskowania, na podstawie którego dopiero, uczniowie dochodzą do uogólnień w formie wiadomości i wiedzy teoretycznej, co jednak z kolei musi być sprawdzone przez działanie i powiązanie teorii z praktyką.

Obok pełnego zrozumienia postulatów teoretycznych powyższego zagadnienia słuchacz z kolei winien przypatrzeć się krytycznie własnej praktyce dydaktycznej i swych kolegów w szkole i wskazać, czy istotnie praktyka pedagogiczna jego i kolegów odpowiada tym postulatom, a jeżeli nie, to gdzie były słabe punkty w tej praktyce, dlaczego oraz jakby ją można skorygować, biorąc tu pod uwagę kilka nowych prób i doświadczeń własnych przy pełnym wykorzystaniu pomocy naukowych na lekcji.

W ten sposób, tak pomyślana i napisana praca będzie nie

tylko odrobieniem przydziału zaleconego, ale będzie sama miała charakter twórczy, samokrytyczny i żywy przez powiązanie teorii z praktyką szkolną własną i swych kolegów w szkole.

2. W pracy kontrolnej z pedagogiki na temat: "Jak realizuje nauczanie politechniczne w zakresie geografii jako mej specjalizacji" - instrukcja zaznajamia słuchaczy z całą literaturą naukową odnośnie do problemu politechnizacji i zwraca uwagę na węzłowe zagadnienia politechnizacji związane z nauczaniem geografii, jak np. zależność produkcji od źródeł surowców i transportu, organizacja produkcji, zasady racjonalnego wykorzystania i rozmieszczenia sił wytwórczych w systemie gospodarki socjalistycznej itp.

Obok postulatów w stosunku do teoretycznej strony problemu politechnizacji - instrukcja zwraca uwagę na analizę całości zagadnienia w związku z doświadczeniami własnymi i kolegów na polu dydaktycznym przy nauczaniu geografii w szkole. Ta druga część instrukcji zaleca przeanalizować program nauczania geografii jednej z klas, w której słuchacz uczył geografii, pod kątem postulatów politechnicznych, a następnie zaleca, aby zobrazował te postulaty konkretnymi faktami z doświadczeń własnych lub z obserwacji pracy kolegów w szkole i aby z kolei poddał je krytycznej analizie oraz wyciągnął wnioski w stosunku do dalszej swej pracy i szkoły, w której pracuje.

3. W pracy kontrolnej z pedagogiki na temat: "Praca wychowawcy klasowego ze szczególnym uwzględnieniem zadań wychowania kolektywnego w oparciu o doświadczenia własne" - instrukcja daje w pierwszej swej części wytyczne dla słuchaczy w zakresie obowiązkowej lektury związanej z problematyką organizacji pracy wychowawcy klasowego oraz wychowaniem kolektywu w szkole. Dalej instrukcja zwraca uwagę, że od poziomu pracy wychowawcy klasowego zależą w wysokiej stopniu wyniki wychowania i nauczania w klasie i w szkole i w związku z tym zakres pracy wychowawcy klasowego jest szeroki, formy i metody pracy są bardzo różnorodne w zależności od różnych czynników, jak: wiek uczniów, poziom klasy, warunki domowe i środowiskowe itp.

Instrukcja powyższa do pracy kontrolnej wskazuje, że istotnym i naczelnym zadaniem wychowawcy klasowego jest wychowanie uczniów danej klasy zgodnie z zadaniami wychowawczymi szkoły. "Zadanie to wypełnia wychowawca przez zorganizowanie klasy w zwarty, zdyscyplinowany, świadomy celów i zadań zespół uczniowski, przez ciągłą i systematyczną pracę z uczniami, nauczycielami klasy, organizacją młodzieżową i rodzicami swych uczniów"¹⁾. W związku z tym całość pracy wychowawcy klasowego winna się skupiać głównie na wypełnianiu:

- A/ obowiązków względem uczniów,
- B/ obowiązków względem nauczycieli uczących w danej klasie,
- C/ obowiązków względem dyrektora szkoły,
- D/ obowiązków względem rodziców uczniów.

A/ Do podstawowych obowiązków wychowawcy klasowego w odniesieniu do pracy z uczniami należą:

- a/ poznawanie uczniów w toku ich pracy w szkole, poza nią i w domu oraz czuwanie nad ich postępami w nauce;
- b/ wdrażanie uczniów do karności i wyrabianie w ich postawie świadomej dyscypliny przez czuwanie nad przestrzeganiem regulaminu uczniowskiego i przez walkę o dobrą frekwencję;
- c/ wdrażanie uczniów do właściwej organizacji dnia pracy w domu;
- d/ kierowanie samorządem klasowym, organizowanie zebrań klasowych dla omawiania bieżących zagadnień w życiu klasy, narady produkcyjne;
- e/ ułatwianie uczniom podejmowania świadomej decyzji co do dalszego kształcenia się;
- f/ pomoc w pracy organizacjom młodzieżowym - organizacji harcerskiej i ZMP na terenie klasy.

B/ Do głównych obowiązków wychowawcy względem nauczycieli uczących w danej klasie należą:

---

1) Dz.U.Min.Oświaty Nr 5 1953 r., - Wytyczne do pracy wychowawcy klasowego.

a/ koordynacja całokształtu pracy wychowawczej i dydaktycznej wszystkich nauczycieli uczących w danej klasie;

b/ analiza i ocena poziomu wychowawczego i dydaktycznego klasy przez zespół nauczycieli klasy pod przewodnictwem opiekuna klasy;

c/ analiza i ustalanie metod wychowawczych dla danej klasy pod kierunkiem wychowawcy klasowego.

C/ W zakres obowiązków wychowawcy klasowego względem dyrektora szkoły winny wchodzić:

a/ stały kontakt wychowawcy z dyrektorem szkoły mający na uwadze koordynację pracy wychowawczej i dydaktycznej klasy z całokształtem celów i zadań pracy szkoły;

b/ składanie systematyczne sprawozdań o poziomie wychowawczym i dydaktycznym klasy i poszczególnych uczniów;

c/ wypełnianie poruczonych czynności administracyjnych w związku z pracami organizacyjnymi dyrektora szkoły.

D/ Przy współpracy z rodzicami uczniów wychowawca klasy ma obowiązek:

a/ hospitować środowisko rodzinne swych uczniów oraz stancje uczniowskie dla pełnego poznania każdego ucznia;

b/ prowadzić pedagogizację rodziców;

c/ organizować zebrania rodziców swej klasy w ramach Rady Klasowej Rodziców dla koordynacji pracy wychowawczej i dydaktycznej domu ze szkołą.

Obok powyższych wytycznych teoretycznych instrukcja zwraca uwagę na konieczność wiązania teorii z własną praktyką pedagogiczną i kolegów na odcinku pracy wychowawcy klasowego w szkole.

W ten sposób słuchacz Studium Zaocznego musi dojść do wniosku koniecznej jedności teorii i praktyki oraz do przekonania, że sam może być współtwórcą wiedzy pedagogicznej przez zbieranie i uogólnianie naukowe własnych doświadczeń i doświadczeń szkoły.

Tak ujęta i wykonana praca kontrolna da słuchaczowi wiedzę i rozwinię jego umiejętności samodzielnego myślenia.

4/ Praca kontrolna na temat: "Jak przeprowadza się zajęcia pozalekcyjne w szkole, w której pracuję" - ma za zadanie pogłębić teoretyczną wiedzę o zajęciach pozalekcyjnych, a przede wszystkim na drodze zalecanej lektury słuchacz ma dojść do zrozumienia:

a/ co stanowi istotę zajęć pozalekcyjnych i jakie są ich zadania;

b/ jakie są formy zajęć pozalekcyjnych;

c/ jakie są najlepsze metody pracy na zajęciach pozalekcyjnych;

d/ jaka jest funkcja wychowawcza prac pozalekcyjnych.

Poza tym instrukcja zaleca słuchaczom analizę własnych doświadczeń i doświadczeń kolegów w szkole na odcinku prac pozalekcyjnych.

Praca kontrolna na powyższy temat ma więc dokonać syntezy wiadomości teoretycznych o pracach pozalekcyjnych w powiązaniu z własną praktyką w szkole na tym odcinku i ma doprowadzić do poznania podstawowych trudności napotykaných na tym polu oraz wniosków w kierunku podniesienia poziomu prac pozalekcyjnych we własnej dalszej pracy w szkole.

Tak pojęte prace kontrolne z pedagogiki są pewnego rodzaju pracami seminaryjnymi z pedagogiki dla słuchaczy Studium Zaocznego. Dzięki tego rodzaju pracom kontrolnym słuchacze zapoznają się jednocześnie z metodami pracy naukowej w zakresie badań pedagogicznych, a mianowicie - zapoznają się z metodą obserwacji, eksperymentu pedagogicznego, wywiadu, studiowania materiałów, w których są zawarte doświadczenia z pracy dydaktyczno-wychowawczej, poznają też metodę opracowywania materiałów statystycznych.

Poza tym na drodze tego rodzaju prac kontrolnych nie tylko zdobywają umiejętności zbierania materiału teoretycznego i praktycznego, nie tylko nabierają wprawy w opisywaniu faktów i zjawisk, ale wyrabiają sprawności w zakresie rozkładania materiału i na drodze analizy wnikliwej uczą się dochodzić do ustalania faktów, a z kolei do robienia syntezy, tj. ustalania związków między faktami oraz formułowania wniosków i hipotez.

Dobrze organizowana metodycznie praca dydaktyczna z zakresu pedagogiki nie kończy się na właściwym zaplanowaniu i podaniu instrukcji do prac kontrolnych. Drugą jej część, równie ważną, stanowi korekta wyczerpująca prac kontrolnych, ocena pracy wraz z instrukcją do dalszego samokształcenia, w której należy zwrócić uwagę na braki, błędy, niedociągnięcia, braki głębszego ujęcia problemu, potrzebę umiejętnego wiązania teorii z praktyką. Instrukcja podana po dokonanej korekcie pracy winna mieć charakter nie tylko krytyczny, uwydatniający wszystkie błędy popełniane przez słuchacza, ale jednocześnie kształcący i mobilizujący pozytywnie do dalszej pracy przez wskazanie drogi i środków poprawy i uzupełnienia braków. Instrukcja winna konkretnie wskazywać, co dany słuchacz ma dalej w zakresie pedagogiki czytać, jakie są ostatnie nowości w danej dziedzinie.

Ton instrukcji winien mieć charakter poważny, a zarazem życzliwy, aby wywoływać zapał do dalszej pracy i chęć nie tylko do pokonywania trudności, ale i do współzawodnictwa. Całość instrukcji winna więc mieć charakter życzliwy i mobilizujący - twórczy.

Całokształt jednak pierwszych trudności słuchaczy studiów zaocznych nie zawsze zdołamy rozwiązać na drodze korespondencyjnej. Wielu naszych słuchaczy słabszych, obciążonych w terenie lub w szkole nadmierną pracą, może ulec po pierwszym kwartale załamaniu i zdradza chęć rezygnacji z dalszych studiów. W związku z tym sesja naoczna zimowa ma być nastawiona na ten problem i wykładowca pedagogiki w pierwszym rzędzie ma w tym kierunku zmobilizować wszystkich słuchaczy i zachęcić ich do dalszej pracy. Przez właściwy dobór tematyki wykładów i ćwiczeń ma usunąć trudności piętrzące się na drodze do dalszego samokształcenia, a przede wszystkim należałoby w okresie sesji zimowej wprowadzić naszych słuchaczy w technikę pracy umysłowej, metodykę uczenia się prawidłowego i samodzielnego w oparciu o podręcznik i literaturę naukową w powiązaniu z własną praktyką pedagogiczną i szkolną.

W sesji naocznej zimowej należy udzielić szczegółowych instrukcji, jak mają przygotowywać się słuchacze nasi systematycznie i rytmicznie ze zrozumieniem podstawowej problematyki pedagogicznej i dydaktycznej do egzaminu rocznego.

Przy podawaniu instrukcji egzaminacyjnych należy zwrócić uwagę słuchaczy, że mają nie tylko obowiązek opanowania materialnych wiadomości z pedagogiki i dydaktyki, ale, że mają wykazać umiejętności samodzielnego ujmowania problematyki pedagogicznej i dydaktycznej oraz umieć doszukiwać się związków teorii z praktyką w szkole i w pracy społecznej.